

ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТА ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА: ІДЕНТИФІКАЦІЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКІВ

ГЛАДУН Павло¹, ГРИГОРУК Павло

¹ Хмельницький національний університет
Asp1986657@gmail.com

² Хмельницький національний університет
<https://orcid.org/0000-0002-2732-5038>
violete@ukr.net

У статті увага прикута до проблематики інноваційного розвитку та забезпечення економічної безпеки підприємств. Якщо інноваційний розвиток слугує чинником зміцнення конкурентоспроможності, зростання ефективності та довгострокового функціонування суб'єктів бізнесу, то економічна безпека визначає параметри стійкості, подолання труднощів, викликів і загроз, гарантування виживання і життєздатності суб'єктів господарювання. Показано, що вказані економічні категорії, як об'єкти управління, як різні, так і достатньо взаємопов'язані. У цьому і актуальність, і високий прикладний характер досліджень, які забезпечують поєднання процесів інноваційного розвитку та гарантування економічної безпеки підприємства. Відтак, метою дослідження стало обґрунтування теоретико-методичних та науково-прикладних положень ідентифікації взаємозв'язків інноваційного потенціалу та економічної безпеки вітчизняних підприємств. У публікації визначено відповідні взаємозв'язки, а також напрацьовано низку рекомендацій для топ-менеджменту суб'єктів господарювання в частині активізації процесів інноваційного розвитку за одночасного гарантування економічної безпеки підприємства.

Ключові слова: менеджмент, економіка підприємства, управління підприємствами, інновації, інноваційний розвиток, інноваційний потенціал, системний розвиток, економічна безпека, стійкість, виклики, ризики, загрози.

<https://doi.org/10.31891/mdes/2024-12-44>

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Як відомо, підприємства можуть ефективно функціонувати й розвиватися без активної інноваційної діяльності, що передбачає інвестування та фінансові впливання у наукові дослідження і розробки, створення та широкомасштабне впровадження інновацій і нових техніко-технологічних рішень. Однак, така ситуація, скоріше, характерна для суб'єктів малого бізнесу у більш «примітивних» видах економічної діяльності, як от – роздрібна торгівля чи надання споживчих послуг для населення. Якщо це підприємства реального сектора середнього та великого розмірів, то без належної інноваційної активності вони не зможуть розвиватися, зміцнювати власні конкурентні позиції, нарощувати переваги і ефективно реалізувати власний ресурсний потенціал. При тому слід розуміти, що інноваційний розвиток потребує спершу формування відповідного інноваційного потенціалу, складовими якого є відповідне ресурсне забезпечення, а також якісна організаційно-управлінська система, спроможна максимально ефективно використати і ресурси і можливості.

Розуміємо й інше: існує постійна нагальна потреба в забезпеченні економічної безпеки підприємств, причому як інноваційно активних, так і ні. Це вимагає створення у межах підприємств відповідних підсистем, які будуть відповідальні за питання безпеки і життєздатності бізнесу. Такі підсистеми різняться у випадку, коли суб'єкт господарювання інноваційно активний та інноваційно пасивний. У першому кейсі – це додаткові виклики і завдання, які стосуються ретельного планування інвестицій, що в інноваційній сфері значно більш ризикові, питання комерціалізації інновацій, комерційної таємниці, кібер- та інформаційної безпеки і т. п., що в підсумку позначається на параметрах фінансово-економічної ефективності, капіталізації суб'єкта господарювання, виступі суб'єкта господарювання надійним партнером по бізнесу і т. п.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Загальна та спеціальна проблематика інноваційного розвитку підприємств і організацій, а також гарантування економічної безпеки суб'єктів господарювання різносторонньо досліджена у публікаціях таких науковців, як Васильців Т., Лупак Р., Васильців В. [1, С.161-172; 11], Диба О. М. [2, С.111-118], Гонга О. І., Дубина М. В., Пілевич Д. С. [3, С.15-24], Кваша О. С. [4, С.150-154], Ковпака А. [5], Крупка М. І. [6, С.24-42], Ліпич Л. Г., Івашко О. А. [7, С. 165-172], Москаль І. І. [8, С. 78-82], Томарева В. В. [9, С. 253-257], Уразалієв Р. [10, С. 153-158], Лупак Р., Мізюк Б., Зайченко В., Куницька-Ляш М. [12, С.70-88] та ін.

ВИДІЛЕННЯ НЕВИРШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ СТАТТЯ

Разом із тим, на сьогодні існує дуже обмежена чисельність праць, в яких поєднуються і порівнюються питання інноваційного розвитку та економічної безпеки бізнесу. Йдеться, з одного боку, про використання потенціалу інноваційно-технологічного розвитку в системі завдань зі забезпечення економічної безпеки та стійкості і життєздатності суб'єкта господарювання, а, з іншого боку, про доповнення загальної класифікації викликів, ризиків і загроз економічної безпеки бізнесу новими, пов'язаними з управлінням інноваційною діяльністю та впровадженням її результатів у господарську практику підприємств і організацій.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є обґрунтування теоретико-методичних та науково-прикладних положень ідентифікації взаємозв'язків інноваційного потенціалу та економічної безпеки підприємства.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Слід розуміти, що інноваційна діяльність підприємств є безальтернативною в разі, якщо суб'єкт господарювання прагне розвиватися, зміцнювати власні конкурентні позиції, а також розширювати свій потенціал і позиції в ринкових сегментах. Однак, вона не виникає на пустому місці, а потребує спершу нарощення, а надалі ефективного використання інноваційного потенціалу. У більшості наукових дослідженнях з аналізованої проблематики зазначається, що під інноваційним потенціалом підприємства розуміється сукупність науково-технічних, технологічних, інфраструктурних, фінансових, правових, інтелектуально-кадрових та інших можливостей для постійної, якісної і ефективної діяльності, яка полягає в розробці, створенні, апробації та впровадженні всіх видів інновацій.

Розуміючи сутність та складові компоненти інноваційного потенціалу, можемо вести мову про ключові об'єкти узгодження інноваційного розвитку та управління забезпеченням економічної безпеки підприємств і організацій (рис. 1).

Розуміючи хоча й у значній мірі спільний характер, однак діаметрально протилежні інтереси, з одного боку, політики у векторі управління інноваційним розвитком в бізнесі, а, з іншого боку, діяльності щодо нівелювання ризиків і загроз, забезпечення безпеки і стійкості бізнесу, слід їх узгоджувати та фокусувати навколо визначених на рис. 1 структурних складових інноваційного потенціалу суб'єкта господарювання. Саме таким чином, будуть досягнуті цілі та реалізовані завдання керівництва підприємства як за одним напрямом, так і за іншим. Більше того, буде впроваджуватися єдина інтегрована політика у специфічному керунку, яким, власне, є безпечний інноваційно-технологічний поступ бізнесу.

Виходячи з наведеного, можна вести мову про наступні заходи політики топ-менеджменту підприємств зі забезпечення реалізації інноваційного потенціалу на тлі збереження та зміцнення системних позицій гарантування економічної безпеки процесів розвитку бізнесу (рис. 2).

Реалізація визначених заходів гарантування економічної безпеки підприємства в ході формування й реалізації програм і проектів інноваційного розвитку дозволить, окрім питань захищеності від ризиків, викликів і загроз, забезпечити більш активну і стабільну інноваційну діяльність, інноваційно-технологічний розвиток, а також формування якісної і дієвої системи менеджменту процесів подальшого нарощення й ефективної реалізації інноваційного потенціалу підприємства.

Слід вказати на те, що одним з найбільш складних і проблемних, а також важливих у сенсі безпеки аспектів є формування фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку інноваційної діяльності підприємств. Відтак, щодо визначення пріоритетів та джерел фінансування інвестиційно-інноваційної політики підприємства як напряму зміцнення системи його економічної безпеки, то, вважаємо, що вітчизняні підприємства з метою модернізації їх матеріально-технічної бази мають проводити роботу, спрямовану на підвищення рівня їх інвестиційної привабливості, проте узгоджуючи обсяги залучених капіталовкладень з належним рівнем фінансово-економічної стійкості суб'єкта господарювання та здійснюючи модернізацію виключно на інноваційних засадах. Формування інвестиційних ресурсів доцільно розглядати як один з найважливіших аспектів не лише інвестиційної, але й загальної стратегії суб'єкта господарювання, що має на меті забезпечити фінансово-економічну стійкість підприємства на перспективу.

Рис. 1. Структурна декомпозиція інноваційного потенціалу та взаємообумовленість завдань інноваційного розвитку і економічної безпеки підприємства

Джерело: авторська розробка.

Вважаємо, що механізм посилення інвестиційної привабливості підприємства має передбачати такі складові:

- 1) управління прибутком (доходами, витратами та розподілом прибутку);
- 2) управління власним капіталом (ефективне використання власного капіталу та його розвиток);
- 3) управління фінансовою стійкістю (моніторинг її показників);
- 4) управління дивідендною політикою (збільшення статутного капіталу та виплата дивідендів, управління акціями та формування резервів виплати дивідендів);
- 5) управління безпосередньо інвестиційно-інноваційною діяльністю.

Водночас метою політики підприємства зі зміцнення його інвестиційної привабливості визначимо гарантування стабільності та стійкості його фінансово-господарської діяльності та економічної безпеки як у коротко-, так і довгостроковій перспективах.

Зазначимо, що крім традиційних способів капіталовкладень вітчизняні підприємства можуть залучати фінансові ресурси з формування та розвитку власних джерел через залучення акціонерного капіталу у процесі відкритого розміщення акцій, а також через формування позикових інвестиційних ресурсів шляхом розміщення боргових цінних паперів (передусім облігацій). Водночас вказані способи залучення фінансових ресурсів в умовах недостатнього рівня розвитку вітчизняного фондового ринку (у тому числі – недосконаlostі його нормативно-правового регулювання) для більшості малих та середніх підприємств є надто ускладненими та витратними. Причинами цього є низький рівень розвитку вітчизняного ринку акцій, його інфраструктури та системи регулювання, недостатній попит на акції з боку індивідуальних інвесторів, невеликий розмір суб'єктів інвестування. Тому з метою використання зазначених

способів інвестування, вважаємо, що вітчизняні підприємства сектора МСП можуть реалізувати механізм їх укрупнення (через об'єднання між собою або з великими підприємствами).

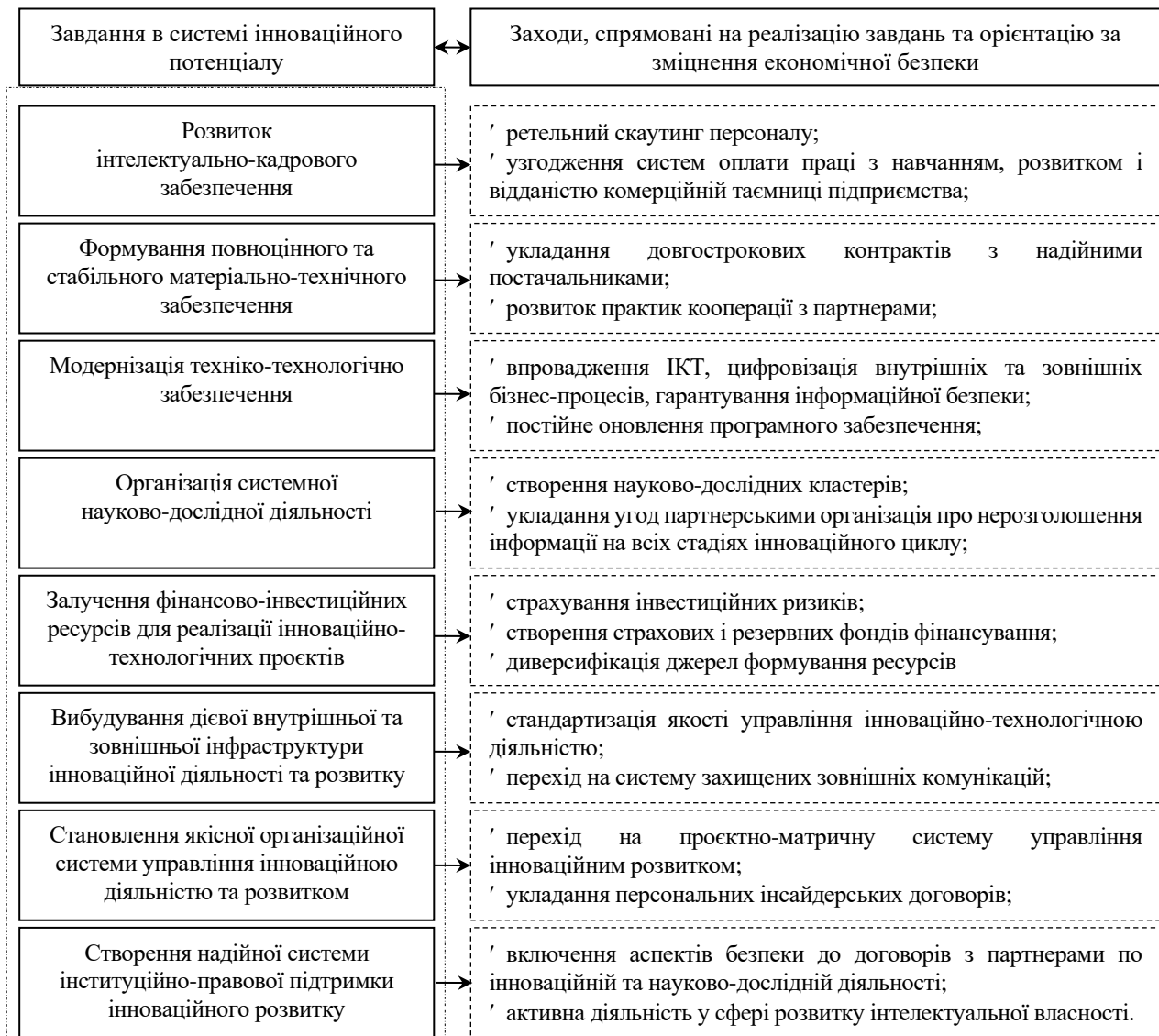

Рис. 2. Система завдань і заходів гарантування економічної безпеки процесів інноваційного розвитку підприємства
Джерело: авторська розробка.

Ще одним важливим напрямом посилення системи економічної безпеки підприємства є реалізація політики, спрямованої на збільшення ринкової вартості суб'єкта господарювання. Зауважимо, що при цьому факторами розвитку вартості діючого підприємства є:

- 1) перевищення рівня рентабельності інвестованого капіталу над вартістю його залучення та використання;
- 2) постійне збільшення грошових потоків, які створюються наявними у підприємства активами, а також зниження вартості капіталу;
- 3) гарантування збалансованого збільшення прибутку та активів підприємства, стримування високих темпів зростання і прибутку, активів та низьких темпів збільшення прибутку при зниженні коефіцієнта оборотності оборотних активів;
- 4) урахування чутливості зміни вартості підприємства до зміни фінансових результатів його діяльності;
- 5) забезпечення позитивного впливу тривалості виробничого і фінансового циклів на зміну вартості підприємства на основі аналізу коефіцієнтів еластичності окремих факторів.

Зазначимо, що використання цих вимог на різних за розмірами та видами економічної діяльності підприємствах потребує необхідної адаптації, уточнення та, можливо, розширення; потребує врахування особливостей системи управління підприємством, його кадрового,

методичного, інформаційного, технічного та інших видів забезпечення. Водночас, дотримання вказаних вимог управління збільшенням вартості суб'єкта господарювання є передумовою запобігання міграції капіталу до більш інвестиційно привабливих та економічно безпечних підприємств.

Водночас, важливо додати, що найбільш дієвим способом (особливо у мовах фінансової та економічної кризи) мінімізації фінансових ризиків суб'єкта підприємництва залишається їх страхування. В умовах посилення фінансових ризиків у підприємств зростає потреба у страховому покритті збитків через невиконання фінансових і кредитних зобов'язань, неплатоспроможності підприємств, внаслідок дії інших чинників, що призводять до втрати фінансових ресурсів. Тому важливим завданням топ-менеджменту підприємств є реалізація заходів, спрямованих на підвищення рівня усвідомлення підприємствами місця та ролі страхування у системі ризик-менеджменту.

Як доведено в економічній літературі, використання механізму страхування дозволяє не лише знизити ймовірність чи взагалі усунути більшість фінансових ризиків суб'єктів господарювання, але й зміцнити їх економічну безпеку. Це обумовлюється тим, що страхування дозволяє:

- 1) компенсувати збитки від підприємницької діяльності, витрати через стихійні чи техногенні лиха, а також витрати внаслідок непередбачуваних дій контрагентів чи конкурентів;
- 2) вирішувати проблеми соціальної безпеки з метою випередження нанесення шкоди здоров'ю та життю працівникам підприємства;
- 3) знизити ймовірність виникнення несприятливих подій та зменшити збитки від їх настання.

Значимо, що за умови браку фінансових ресурсів, необхідних для страхування господарських і фінансових ризиків інноваційної діяльності, підприємство може скористатися механізмом самострахування. При цьому останній доцільно використовувати за умови, що підприємство може дійсно спрогнозувати ймовірні збитки та фінансування таких втрат буде незначним. Тобто ця форма мінімізації ризиків вітчизняних підприємств є прийнятною для підприємств малого і середнього бізнесу.

Іншим аспектом зниження рівня інвестиційно-інноваційних ризиків, який водночас недостатньо ефективно використовується вітчизняними підприємствами є амортизаційна політика. Попри її подальше удосконалення, слід проводити просвітницькі дії, спрямовані на стимулювання реального використання підприємствами механізму амортизації як дійсного фактичного джерела страхового та фонду відновлення матеріально-технічної бази підприємства, а не лише як засобу мінімізації бази оподаткування прибутку суб'єкта господарювання. В контексті останнього, на наш погляд, можуть бути внесені зміни до вітчизняного законодавства згідно яких лише фактично виділені на амортизацію кошти зменшуватимуть базу оподаткування податку на прибуток.

Вважаємо, що реалізація вказаних заходів в сукупності сприятиме розвитку ефективної системи гарантування економічної безпеки вітчизняних підприємств під час планування, організації й реалізації програм і проєктів інноваційного розвитку бізнесу.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Інноваційний потенціал підприємства слід трактувати як його спроможність забезпечити безперебійну високоефективну діяльність з розробки, створення, апробації та впровадження всіх видів інновацій з метою зміцнення конкурентоспроможності, реалізації виробничо-господарського та ресурсного потенціалу бізнесу, а також планомірного стабільного зростання і розвитку, розширення та капіталізації.

Попри свою зорієнтованість на активне зростання, у процесі формування та впровадження політики реалізації інноваційного потенціалу слід одночасно гарантувати високий рівень економічної безпеки підприємства. Це завдання потребує узгодження зі принципами політики забезпечення інноваційного поступу та гарантування безпеки бізнесу. Відповідні завдання об'єднуються навколо структурних складових інноваційного потенціалу, якими є інтелектуально-кадрова, матеріально-технічна, техніко-технологічна, науково-дослідна, фінансово-інвестиційна, інфраструктурна, організаційно-управлінська, інституційно-правова.

За цими напрямками слід визначати цілі, завдання та заходи, які будуть реалізованими на підприємстві задля раціонального узгодження політики з інноваційно-технологічного поступу та гарантування економічної безпеки бізнесу.

Перспективи подальших досліджень стосуються визначення механізмів політики гарантування економічної безпеки інвестиційно-інноваційних процесів розвитку вітчизняних підприємств на етапі повоєнної відбудови національної економіки України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Васильців Т., Лупак Р., Васильців В. [Характеристика функціональних складових економічної безпеки сектору інформаційно-комунікаційних технологій України](#). *Економічний дискурс*. 2017. № 1. С. 161-172.
2. Диба О. М. Інноваційний розвиток підприємств в умовах глобалізації. *Стратегія економічного розвитку України*. 2018. № 42. С. 111-118.
1. Гонга О. І., Дубина М. В., Пілевич Д. С. Формування комплементарної інвестиційної політики України: виклики глобалізації та вимоги економічної безпеки : Монографія. Чернігів. 2013. 184 с.
2. Кваша О. С. Інноваційний розвиток економіки України: світовий досвід та рекомендації для України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2016. Вип. 6 (1). С. 150-154.
3. Ковпака А. Інноваційний розвиток країни як рушійний чинник підвищення національної конкурентоспроможності. *Економіка. Управління. Інновації. Серія: Економічні науки*. 2021. Вип. 1. URL: <http://eui.zu.edu.ua/article/view/234658/238776>.
4. Крупка М. І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України : Монографія. Львів. : ЛНУ імені Івана Франка, 2001. 608 с.
5. Ліпич Л. Г., Івашко О. А. Фінансові доміанти інвестиційної безпеки держави. *Моделювання регіональної економіки*. 2011. № 2. С. 165-172.
6. Москаль І. І. Ризики й загрози фінансовій безпеці держави в інвестиційній сфері. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. *Економіка*. 2013. Вип. 23. С. 78-82.
7. Томарева В. В. Параметри та шляхи забезпечення інвестиційної безпеки національної економіки на регіональному рівні. *Держава та регіони. Серія «Економіка та підприємництво»*. 2011. № 3. С. 253-257.
8. Уразалієв Р. М., Васильців Т. Г. Узагальнення концептуальних основ економічної безпеки підприємства. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2011. Вип. 21 (2). С. 153-158.
9. Vasylytsiv T. The Economic Security of Ukraine Business: Strategy and Mechanisms for Strengthening. 2008. Lviv: Aral.
10. Lupak R., Mizyuk B., Zaychenko V., Kunytska-Iliash M., Vasylytsiv T. Migration processes and socio-economic development: interactions and regulatory policy. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. 2022. Vol. 8 № 1. P. 70-88.

REFERENCES:

1. Vasylytsiv, T., Lupak, R., Vasylytsiv, V. (2017). Characteristics of functional components of economic security of the information and communication technologies sector of Ukraine. *Economic discourse*. no. 1. pp. 161-172.
2. Dyba, O. (2018). Innovative development under globalization conditions. *Strategy of economic development of Ukraine*, no. 42, pp. 111-118.
1. Gonta, O. I., Dubina, M. V., Pilevich, D. S. (2013). Formation of complementary investment policy of Ukraine: challenges of globalization and requirements of economic security. Chernihiv. 184 p.
2. Kvasha, O. S. (2016). Innovative development of economy of Ukraine: world experience and recommendations is for Ukraine. *Uzhorod National University Herald. International Economic Relations And World Economy*, vol. 6 (1), pp. 150-154.
3. Kovpaka, A. (2021). Innovative development of the country as a determining factor of increasing national competitiveness. *Economy. Management. Innovation. Economic sciences series*, vol. 1. URL : <http://eui.zu.edu.ua/article/view/234658/238776>.
4. Krupka, M. I. (2001). Financial and credit mechanism of innovative development of the economy of Ukraine. Lviv. 608 p.
5. Lipych, L. G., Ivashko, O. A. (2011). Financial Dominants of State Investment Security. *Modeling of the regional economy*. no. 2. pp. 165-172.
6. Moskal, I. I. (2013). Risks and threats to the financial security of the state in the investment sphere. *Scientific notes of the National University "Ostroh Academy"*. *Economy*. Iss. 23. pp. 78-82.
7. Tomareva, V. V. (2011). Parameters and ways of ensuring investment security of the national

economy at the regional level. *State and regions. "Economy and Entrepreneurship" series*. no. 3. pp. 253-257.

8. Urazaliyev, R. M., Vasylytsiv, T. G. (2011). Generalization of the conceptual foundations of economic security of the enterprise. *Scientific bulletin of NLTU of Ukraine*. Issue 21 (2). pp. 153-158.

9. Vasylytsiv, T. (2008). [The Economic Security of Ukraine Business: Strategy and Mechanisms for Strengthening](#). Lviv: Aral.

10. Lupak, R., Mizyuk, B., Zaychenko, V., Kunytska-Iliash, M., Vasylytsiv, T. (2022). Migration processes and socio-economic development: interactions and regulatory policy. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. Vol. 8. no. 1. pp. 70-88.

INNOVATIVE POTENTIAL AND ECONOMIC SECURITY OF THE ENTERPRISE: IDENTIFICATION OF RELATIONSHIPS

HLADUN Pavlo, HRYHORUK PAVLO
Khmelnitskyi National University

The article focuses on the issues of innovative development and ensuring the economic security of enterprises. If innovative development serves as a factor in strengthening competitiveness, increasing efficiency and long-term functioning of business entities, then economic security determines the parameters of stability, overcoming difficulties, challenges and threats, guaranteeing the survival and viability of economic entities. It is shown that the indicated economic categories, as objects of management, are both different and sufficiently interconnected. This is both the relevance and the highly applied nature of research that provides a combination of innovative development processes and guaranteeing the economic security of the enterprise. Therefore, the purpose of the study was to substantiate the theoretical-methodical and scientific-applied provisions for identifying the relationships between the innovative potential and the economic security of the enterprise. The relevant relationships are defined in the publication, and also developed a number of recommendations for the top management of business entities in terms of activating the processes of innovative development while simultaneously guaranteeing the economic security of enterprises. It has been established that the innovative potential of the enterprise should be interpreted as its ability to ensure uninterrupted, highly effective development, creation, testing and implementation of all types of innovations in order to strengthen competitiveness, realize the production, economic and resource potential of the business, as well as planned stable growth and development of the business, expansion and capitalization. It is proved that in the process of formation and implementation of the policy of realizing the innovative potential of the enterprise, a high level of economic security of the enterprise should be guaranteed. This task requires coordination of the tasks of ensuring innovative progress and guaranteeing business security. The corresponding tasks are united around the structural components of the innovative potential, which are intellectual-personnel, material-technical, technical-technological, scientific-research, financial-investment, infrastructural, organizational-management, institutional-legal. It is substantiated that it is in these directions that the goals, tasks and measures that will be implemented at the enterprise should be determined in order to rationally coordinate the policy on innovative and technological progress and guarantee the economic security of business.

Keywords: management, enterprise economy, enterprise management, innovations, innovative development, innovative potential, system development, economic security, sustainability, challenges, risks, threats.